

УДК 338.2

Л.В. Стрижеус, к.е.н.

Луцький національний технічний університет

МІСЦЕ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У публікації підлягають розгляду питання щодо основних ознак німецької та шведської моделей соціалізації економіки, їх стратегічних цілей, спільних та відмінних рис, врахування європейського досвіду для розбудови соціальної економіки в Україні. Наводяться основні фактори, які визначають соціальну орієнтацію економіки.

Ключові слова: соціально-орієнтований розвиток економіки, моделі соціалізації, принципи та фактори, які визначають соціальну орієнтацію економіки.

L. Stryzheus

A PLACE OF MODELS OF SOCIALIZATION IS IN DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMY

Subject to consideration of question in relation to the basic signs of the German and Swedish models of socialization of economy, them strategic aims, general and excellent lines, account of European experience for development of social economy in Ukraine. Basic factors over, that determine the social orientation of economy, are brought.

Key words: the socially-oriented development of economy, model of socialization, principles and factors that determine social orientation of economy.

Л.В. Стрижеус

МЕСТО МОДЕЛЕЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ В РАЗВИТИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В публикации подлежат рассмотрению вопросы относительно основных признаков немецкой и шведской моделей социализации экономики, их стратегических целей, общих и отличных черт, учет европейского опыта для развития социальной экономики в Украине. Приводятся основные факторы, которые определяют социальную ориентацию экономики.

Ключевые слова: социально-ориентированное развитие экономики, модели социализации, принципы и факторы, которые определяют социальную ориентацию экономики.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Підвищення рівня потреб людини є не тільки результатом, але й важливим чинником розвитку сучасної економіки. Зазначені чинники мають принципове значення з огляду на необхідність побудови в Україні ринкової економіки соціально-орієнтованого типу, суть якої полягає у посиленні соціальної спрямованості економічного розвитку [1, с. 275]. В цих умовах, коли Україною взято курс на розбудову соціально-орієнтованої ринкової економіки, особливу значимість набуває необхідність вивчення досвіду розвинутих країн, які розбудували таку економіку, з метою усвідомлення особливостей регулювання соціальних та економічних процесів, концентрації уваги на розподілі та перерозподілі суспільного продукту, досягнення політичної і громадянської злагоди.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Основні теоретичні та прикладні засади досліджуваної проблеми були викладені в працях зарубіжних та вітчизняних вчених: Заяць Т.А., Злупка С.М., Колота А.М., Кущенко В.І., Лібанової Е.М., Пірожкова С.І., Садової У.Я., Семів Л.К., М. Сальвадорі, Дж. Стрейчі, А. Хансена, Чумаченка М.Г. та ін.

Цілі статті. Визначити місце моделей соціалізації економіки у створенні української соціально-орієнтованої економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економічний розвиток в умовах соціально-орієнтованої ринкової економіки є результатом поєднання вільної конкуренції суб'єктів господарювання та посилення соціальних функцій економіки з метою створення суспільних благ [2, с. 195].

Під соціально-орієнтованою економікою слід розуміти тип конкурентноздатної економічної системи, який забезпечує досягнення високого рівня соціальної безпеки в державі.

Основними моделями соціально-орієнтованої економіки є наступні: перша, що базується на мінімальному втручанні держави у перерозподіл соціальних ресурсів, доходів та послуг (німецька модель) та її антипод – модель, яка базується на максимальній участі держави у соціальному забезпеченні громадян (шведська

модель) [3, с. 81; 4, с. 56-78; 5, с.43-44; 6, с. 163-171; 7, с. 54-59; 8, с. 127-129].

Німецьку економіку прийнято називати «соціальним ринковим господарством», що передбачає вирішення соціальних проблем на основі економічного зростання, а не шляхом централізованого перерозподілу благ. Фінансову основу реалізації соціально-економічних програм складають, насамперед, приватні заощадження та приватне страхування, а не кошти державного бюджету, держава бере на себе відповідальність лише за збереження мінімальних доходів усіх громадян та за добробут соціально вразливих верств населення. Однак вона максимально стимулює створення та розвиток різноманітних форм недержавного соціального страхування та соціальної підтримки.

Основними ознаками німецької моделі є: поляризований розвиток регіонів; висока питома вага економічно активного і матеріально забезпеченого населення; високорозвинена система соціальних послуг і відносно високий рівень соціальних гарантій; домінування середнього класу; вирішення соціальних проблем на основі економічного зростання; захист інтересів громадян як цільова спрямованість економічної політики.

Стратегічними цілями даної моделі є: індивідуальна свобода, соціальна безпека, конкуренція, рівність і соціальне партнерство.

Механізмами реалізації даної моделі виступають система соціального страхування, що базується на принципах обов'язковості сплати страхових внесків та еквівалентності страхових платежів та отримуваних соціальних благ, а також система державного соціального захисту малозабезпечених верств населення, що передбачає диференційований підхід до визначення рівня безкоштовної соціальної допомоги, яка надається таким категоріям громадян. Гарантіями соціального захисту є особисті доходи від трудової та підприємницької діяльності, доходи від власності, особисті заощадження соціально благополучних громадян, а також адресна державна підтримка та соціальна добродійність щодо соціально вразливих верств населення.

Соціально-орієнтовану економіку Німеччини характеризують наступні ознаки: поляризований розвиток регіонів; висока питома вага економічно активного і матеріально забезпеченого населення; високорозвинена система соціальних послуг і відносно високий

рівень соціальних гарантій; домінування середнього класу; вирішення соціальних проблем на основі економічного зростання; захист інтересів громадян як цільова спрямованість економічної політики; довгострокове планування.

Економічне зростання в призводить до підвищення обсягів виробництва та прибутковості компаній і, відповідно, сприяє збільшенню заробітної плати та відрахувань на соціальні потреби населення [9, с. 457]. В рамках соціально-орієнтованої ринкової економіки забезпечується узгодження індивідуальних та суспільних інтересів [10, с. 178].

Зазначимо, що німецька модель соціальної економіки відрізняється від шведської моделі, оскільки перша функціонує за ринковими законами і за умов активної участі держави у підтримці і використанні ринкових інститутів, а друга передбачає значне зростання державного сектору і перерозподіл великої частини ВВП через бюджет [11, с. 81].

Стратегічними цілями в даній моделі є: повна зайнятість і вирівнювання доходів на фоні стабільності цін.

Основними ознаками шведської моделі є: політика вирівнювання рівнів розвитку регіонів, низьке безробіття, солідарність в області зарплати, прогресивне оподаткування, система державних послуг, вирівнювання доходів, суттєва допомога безробітним, централізований перерозподіл благ.

У шведській моделі соціалізації економіки держава несе основну відповідальність за соціальне благополуччя своїх громадян і виступає основним виробником соціальних послуг. Надання таких послуг (освіти, охорони здоров'я, турбота про непрацевдатних тощо) є прерогативою держави. Дана модель базується не на розподілі доходів через соціальне страхування, а на забезпеченні кожному права на працю. Головним працедавцем (особливо для жінок) виступає держава, яка виділяє кошти на працевлаштування. Відповідно, усі громадяни мають право на рівне соціальне забезпечення, що фінансується за рахунок податків. Працююче населення додатково отримує соціальні пільги. Від системи державного соціального забезпечення відокремлене лише страхування по безробіттю, що функціонує за принципом добровільності. Рівень соціального захисту у даній моделі є достатньо високим. До того ж, держава бере на себе багато

функцій, властивих сім'ї, таких, як турбота про дітей, старих та немічних людей. Покращення фінансування сфери охорони здоров'я здійснюється не за рахунок підвищення міри платності послуг, а за рахунок зростання оподаткування населення. Страхові платежі однаково розподілені між працівниками та роботодавцями, поряд з державними існують недержавні пенсійні фонди. Надання освітніх послуг є прерогативою виключно держави.

В зазначених моделях соціалізації економіки суттєво відрізняються підходи до управління соціально-економічним розвитком регіону, якщо Швеція за основу приймає усереднені по країні показники соціально-економічного розвитку, то Німеччина орієнтується на регіони – лідери.

Спільною рисою моделей соціалізації економіки є те, що у фінансуванні сфери соціального забезпечення беруть участь як державна регіональна влада, так і підприємства та приватні організації [12, с. 37]. Майже всюди насамперед через регіональні владні інститути відбувається фінансування соціальних програм; джерелами фінансування є податки та внески. Спільні риси, які притаманні для обох моделей соціалізації економіки ми повинні враховувати при формуванні регіональної політики соціально-орієнтованого розвитку економіки України, а з відмінних рис варто вибирати ті, які найбільш повно можна застосувати на регіональному рівні. Основною відмінною рисою моделей соціалізації є – для німецької – вирішення соціальних проблем на основі економічного зростання, для шведської – шляхом централізованого перерозподілу благ.

Саме тому необхідно побудувати таку модель соціально-орієнтованої ринкової економіки, яка б покликана була сприяти мобілізації усіх ресурсів на розв'язання соціальних проблем регіону для усунення регіональних диспропорцій та забезпечення динамічного, збалансованого економічного розвитку регіонів [13, с. 392].

Проаналізувавши характеристики моделей соціалізації економіки, ми прийшли до висновку, що в основу моделі соціалізації економіки в Україні можуть бути покладені наступні принципи: фокусування, «преференції за реформи», синхронізації дій, диференційованості державної політики регіонального розвитку, субсидіарності, соціальної безпеки, взаємної

відповідальності, відкритості та структурної пропорційності економіки, взаємозв'язку економічного потенціалу регіону і рівня добробуту населення.

На нашу думку, основними факторами, які визначають соціальну орієнтацію економіки, виходячи з досвіду країн-лідерів соціалізації економіки є:

- наявність певного рівня прошарку середньозаможних громадян [14, с. 11];
- соціальна відповідальність населення за результати економічної діяльності [15, с. 26];
- наявність економічного механізму, який забезпечує зростання споживання в міру зростання ефективності суспільної праці [16, с. 64];
- наявність умов для всебічного розвитку населення [17, с. 524];
- наявність умов, при яких соціальної допомоги потребує мінімальна кількість населення [18, с. 426];
- розвинена система соціальних програм спрямованих на блокування соціальних конфліктів [19, с. 35];
- підтримка прийняттого рівня соціальної диференціації [20, с. 327];
- стабільні умови для нарощування життєвого рівня населення через самореалізацію особистісного потенціалу на основі ринкових механізмів [14, с. 11];
- соціальна безпека як гарантія економічного розвитку [20, с. 413];
- захист інтересів громадян як цільова спрямованість регіональної економічної політики [21, с. 158];
- баланс між ринковою економікою і соціальною рівністю [21, с. 36];
- рівний доступ всіх громадян до всіх видів ресурсів [3, с. 82].

Висновки. Основною перешкодою реалізації соціально-орієнтованого розвитку економіки в Україні став слабкий розвиток механізмів, які б могли збалансувати соціальний та економічний розвиток. Вибір орієнтованого на соціальний розвиток типу економічного зростання в Україні потребує зміни поглядів на співвідношення економічного та соціального розвитку. В сучасних умовах, як показує досвід країн-лідерів соціалізації

економіки, економічна могутність створюється і примножується переважно за рахунок зростання трудової активності населення, підвищення інтенсивності праці громадян, а також творчої інноваційної праці.

1. Бутко М.П. Регіональні особливості економічних трансформацій в перехідній економіці. – К.: Знання України, 2005. – 476 с.

2. Стрижеус Л.В. Соціальна сутність національної економіки у вимірах цивілізаційності суспільного життя / Л.В. Стрижеус // XXIII науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу «Актуальні проблеми та перспективи науки і виробництва» (гуманітарний напрямок). – Луцьк: ЛНТУ, 2008. 224 с. – С. 195-196.

3. Глазьев С. Политика социальной справедливости и экономического роста // Российский экономический журнал. – 2005. – №11-12. – С. 74-100.

4. Исследование систем управления / Ивахненко А.Г., Клепиков С.И. и др. – Хабаровск: ДВАГС, 2001. – 301 с.

5. Кір'ян Т. Світовий досвід застосування соціальних стандартів / Т.Кір'ян, М.Шаповал, В. Вітер // Соціальний захист. – 2003. – № 7. – С.42-46.

6. Куршев В.Н. Исследование систем управления: Уч. пособ. – Казань: Изд-во Казанского государственного технического университета, 2000. – 232 с.

7. Лексин В.Н., Швецов А.Н. Государство и регионы. Теория и практика государственного регулирования территориального развития. Изд. стереотипное. – М.: Эдиториал УРСС, 2003. – 368 с.

8. Прангишвили И. Об эффективности управления сложными социально-экономическими системами // Общество и экономика. – 2005. – № 9. – С. 125-134.

9. Региональная экономика: Учебник / Под ред. В.И. Видяпина, М.В. Степанова. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 686 с.

10. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики: Учебник для студ. вузов. – 3-е изд. – М.: ГУ ВШЭ, 2003. – 495 с.

11. Доленко Д.В. Территориальное устройство общества: социально-политический анализ. – Саранск: НИИ регионологии при Мордовском университете, 1993. – 100 с.

12. Дмитриченко Л.И. Социальные ориентиры модели государственного регулирования экономических процессов в Украине // Теорія та практика управління у трансформаційний період: Тези доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції. Том 1. НАН України, ІЕП. – Донецьк, 2001.

13. Децентрализация: эксперименты и реформы: В 3 т. / Под ред. Т.М. Хорвата. - Будапешт: Институт открытого общества, 2000. – Т. 1: Органы местного самоуправления в центральной и восточной Европе. – 484 с.

14. Либанова Э.М. Проблемы среднего класса как политической и социально-экономической категории // Економіст. – 2005. – № 7. – С. 11-12.

15. Регіональне управління: Навч. посіб. / Л.М. Зайцева, С.М. Серьогін, Н.Й. Коніщева та ін. / За наук. та заг. ред. Л.М. Зайцевої. – Дніпропетровськ: ДФ УАДУ, 2000. – 240 с.

16. Маниліч М.І. Трансформація регіонального економічного механізму: Монографія. – Чернівці: Книги-XXI, 2004. – 164 с.

17. Мизес Людвиг фон. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории / Пер. с англ. А.В. Куряева.–М.: ОАО НПО "Экономика", 2000. – 877 с.

18. Гладкий Ю.Н., Чистобаев А.И. Основы региональной политики: Учебник. – СПб: Изд-во Михайлова В.А., 1998. – 659 с.

19. Принципы организации социальных систем: Теория и практика / Под ред. М.И. Сетрова. – К.: Одесса: Выща шк. Головное издательство, 1988. – 242 с.

20. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.

21. Дубровский С.В. Уровень национального экономического развития как результат качества социума и ложных усилий. Экономическая теория в XXI веке: глобальное и национальное в экономике / Под ред. Ю.М. Осипова. В 2-т. - М.: Экономист, 2004.– Т2. –512 с.